

PAMIATKOVÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Cesta na Červený most 6, 814 06 Bratislava

DOCOMOMO Slovakia
združenie Spolku architektov
Slovenska
Panská 15
811 01 Bratislava

Váš list zo dňa: Naša značka Vybavuje: Bratislava:
PÚ-13/493-3/26934 OŠIS 06. 05. 2013

Vec: Bratislava, Kamenné nám. obchodný dom a hotel – stanovisko k podnetu na vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (ďalej len „Pamiatkový úrad“) sa opätovne zaoberal podnetom na vyhlásenie objektov obchodného domu a hotela na Kamennom nám. v Bratislave za národnú kultúrnu pamiatku (ďalej iba „podnet“), ktorý podalo DOCOMOMO Slovakia, združenie Spolku architektov Slovenska. Vzhľadom na skutočnosť, že ide o novodobý súbor stavieb, ktorého význam je v podnete vyjadrený najmä architektonickou a konštrukčnou kvalitou diela, Pamiatkový úrad pri posudzovaní jeho pamiatkových hodnôt zvažoval všetky kritériá od vhodnosti umiestnenia a následného urbanistického spojenia areálu s pôvodnou štruktúrou danej časti mesta, cez mieru zachovaných architektonických hodnôt objektov, až po perspektívu a možnosti ich ďalšej ochrany. V tejto súvislosti vzhľadom na závažnosť problému Pamiatkový úrad okrem interných odborných posúdení podnetu uskutočnil k tejto téme aj konzultácie s odborníkmi ďalších inštitúcií na Slovensku i v zahraničí, ako aj rokovania so zástupcami samosprávy Mesta Bratislavy a vlastníkami objektov.

Na základe oboznámenia sa so všetkými dostupnými odbornými podkladmi, po posúdení všetkých kvalitatívnych kritérií pre vyhlásenie veci za národnú kultúrnu pamiatku (ďalej len „NKP“) a tiež na základe odborných diskusií a po komplexnom zhodnotení dáva Pamiatkový úrad nasledovné stanovisko :

Pamiatkový úrad nespochybňuje význam, ktorý komplex obchodného domu a hotela v kontexte modernej povojnovej architektúry predstavuje, zároveň však zastáva názor, že pre jeho vyhlásenie za NKP v súčasnosti nie sú naplnené základné kritériá. V predloženej podnete sú vytipované stavby hodnotené veľmi kladne, ale iba z čisto architektonického alebo konštrukčného hľadiska. Pamiatkové hodnoty sú však širším súborom hodnôt, preto architektonický koncept, konštrukcie a technické riešenia komplexu nemôžu byť a nie sú jediným kritériom pre jeho zaradenie do pamiatkového fondu.

V procese hodnotenia architektúry navrhovanej na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu sa totiž zohľadňujú nielen pamiatkové hodnoty objektu, ale špecifikuje sa aj predmet ich budúcej ochrany a perspektíva udržateľnosti týchto hodnôt. Podstatná je pritom tiež obhájiteľnosť hodnôt v praxi najmä v kontexte technických parametrov, ich nezastupiteľ-

nej autenticity a integrity pre ďalšie užívanie, pričom mnohé z pôvodných prvkov sú neudržateľné.

Z hľadiska pamiatkových hodnôt je problematická predovšetkým absencia urbanistickej hodnoty, keďže urbanistické hodnotenie obchodného domu s hotelom nehodnotíme pozitívne, skôr naopak. Komplex bol nevhodne osadený do centrálného prostredia mesta, s ktorým sa nezhádzal. Vstúpil do územia s integrálnym a kontinuálnym historickým vývinom, pričom nehládaval možnosti spojenia s okolitým urbanizmom, akcentoval svojej dobe poplatný koncept kontrastu, v dôsledku čoho a dlhodobo bol a dodnes je vnímaný ako rušivý zásah. Uvedené stavby zlikvidovali historickú zástavbu a svojou hmotou, vertikálnou na jednej a horizontálnou na druhej strane, nerešpektovali zažitý a v podstate stabilizovaný urbanistický kontext, charakter a mierku okolitých stavieb a starších lokálnych dominánt. Pôvodný koncept autora nebol dokončený, a až do súčasnosti tento centrálny mestský priestor nebol dotvorený, jeho súčasný stav je nedoriešený a vyžaduje si dotvorenie a skultúrnenie. Najmä objekt hotela a jeho prepojenia, či skôr napojenia na obchodný dom nenadviazali na okolitú zástavbu (čo je v rámci architektúry 2. pol. 20. storočia takmer pravidlo, v určitom zmysle až ideologický zámer) a stali sa v jej najbližšom okolí ale i v celkovom obraze mesta negatívnym stavebným počínom. V rámci projektu nebol realizovaný systém dopravy, ani parter s vybavenosťou Špitálskej ulice. Celý komplex je svojimi parametrami (veľkorysé rozmery a výrazné stavebné objemy) koncipovaný skôr na veľký voľný priestor ako modernistický koncept zabezpečujúci služby pre súdobého socialistického človeka, a teda vhodný skôr na perifériu, či do moderných sídelných štruktúr mesta, medzi rozmernejšie stavby, do rozvoľneného urbanizmu panelového sídliska. Areál je však antagonisticky umiestnený do tesnej blízkosti historického jadra – mesta v hradbách a do historického urbanizmu relatívne malých blokových foriem bytovej a polyfunkčnej zástavby. Jeho výstavba predznamenala zbúranie predchádzajúcej urbanistickej štruktúry, realizované v tých časoch a známe dodnes v mnohých mestách na Slovensku, zanechávajúce nenahraditeľné škody v ich obraze a vnímaní. Stavba celého komplexu svojou realizáciou a existenciou patrí teda k príkladom vtedajšieho ekonomicky „plánovaného“ narábania s verejným priestorom, s krátkodobým efektom a bez zvažovania dôsledkov do budúcnosti, napr. vid' podhradie v súvislosti s mostom SNP. Priznať štatút NKP uvedenému areálu by definitívne znamenalo odobrenie necitlivého spôsobu búrania a následného budovania na úkor generáciami vytvoreného a po stáročia živého a prirodzene sa vyvíjajúceho architektonického dedičstva, ktoré je Pamiatkový úrad povinný chrániť. Znamenalo by to - v prenesenom zmysle slova - dodatočný a oficiálny súhlas s takýmto počínaním, ako aj s jeho zakonzervovaním ako prijateľnou, pritom environmentálne a ekologicky neúnosnou alternatívou pri riešení a narábaní s historickou architektúrou a verejným priestorom v budúcnosti.

Pamiatkový úrad súhlasí s hodnotením areálu, ktoré ho interpretuje ako v tom čase a na tú dobu na Slovensku nepoznaný obchodno-ubytovací komplex, ktorý ako celok spôsobil oživenie centra mesta a na určitú dobu sa zapísal ako pozitívny príbeh komerčného úspechu, prinášajúci obyvateľom keď už nie celkom nový, tak aspoň masovejší spôsob nákupu typu „všetko v jednom“. Zároveň však spôsobil aj mnohé problémy, skôr sociologického a dopravno-logistického charakteru, ktoré však nie sú primárnym problémom úvah o hodnotách danej architektúry a jej možnom vyhlásení za NKP. Samotný objekt hotela Kyjev znamenal v tom čase na Slovensku nový pohľad a funkčné využitie riešenia hotelového zariadenia (spojenie služieb a obchodu), čiastočne aj novú kvalitu a dizajn materiálov, ako aj súdobé chápanie luxusu vyššej hotelovej rady západného typu (ako napr. Radisson SAS Royal Hotel Kodaň, Lever House New York). Avšak z hľadiska univerzálnosti architektúry nebol až tak inovatívnym prínosom a až príliš balansuje na hrane medzi inšpiráciou a mechanickým preberaním vzorov a opakovaním. Ako reakcia na vtedajší vývoj svetovej architektúry má figúra hotela dodnes najmä kontroverzný dopad na bezprostredné okolie i na celkový obraz

mesta, je „ospravedlnením“ realizácií ďalších nevhodných výškových budov v širšom centre mesta, ktoré je pre takúto zástavbu príliš malé a má za následok potieranie, až likvidáciu jeho prirodzených a symbolických dominánt. Domnievame sa, že hotel bol príkladom na realizáciu ďalších negatívnych urbanistických zásahov a stavebných realizácií, ktoré ovplyvnili popri panelových sídliskách vonkajší obraz mnohých našich miest ako napr. hotel Metropol v Spišskej Novej Vsi, či bývalý hotel Slovan v Košiciach. Taktiež časť komplexu dom služieb, oddelený od bývalého Obchodného domu Prior na východe premostením a na severe od hotela pasážou na prízemí, nevykazuje žiadnu zásadnú architektonickú, kultúrnu a spoločenskú kvalitu, ktorá by sa mohla transformovať na pamiatkovú hodnotu, na základe ktorej by bolo možné vyhlásiť komplex za NKP. Objekt Obchodného domu Prior je autentickým a originálnym dielom architekta, ktorého obchodné stavby patria medzi kvalitné architektúry moderného Slovenska. Pri tomto objekte pôdorysom, hmotou, výškou a mierkou nedošlo k takému negatívnemu narušeniu vzťahov s najbližším okolím ako pri hotelovej časti a jeho pozitívnejšiemu vnímaniu bráni len neukončenosť plánovaných asanácií objektov v jeho bezprostrednej blízkosti, či samotné prepojenie (dom služieb), ktoré mu ubralo z monumentálnosti a čitateľnosti. Stále však nemožno opomenúť výber a dôsledky jeho umiestnenia, keďže plnosortimentné obchodné domy vznikali v centrách európskych miest skôr ako súčasť radovej zástavby, bez potreby plošnej asanácie historických sídelných častí na voľných plochách, z ktorých mnohé zanikli v dôsledku ničivých udalostí 2. svetovej vojny, a dnes sa takéto komerčné obchodné stavby vyčleňujú do tangenciálnych polôh najmä z dôvodov dopravy.

I keď architektonické kvality diela a prínos tvorby architekta Ivana Matušika v súdobej architektúre Slovenska sú nespochybniteľné, nazdávame sa, že hotel Kyjev je najmenej invenčným a najmenej originálnym dielom v rozsiahlom diele tohto architekta. Modernizácia súčasnými výrazovými prostriedkami hotelu Kyjev nijak neublíži, podobne ako odborníkmi pozitívne prijímaná modernizácia premostenia SNG na dunajskom nábreží. Tak ako pri týchto stavbách treba totiž vo všeobecnosti zvažovať aj názor, ako sa vedia architektonické diela moderného hnutia stavať k novým podnetom v procese architektonicko – stavebného vývoja, a nakoľko sú adaptabilné a vyhovujúce ich použité materiály, konštrukcie a technológie pre súčasné podmienky a prípadné nové využitie.

Súčasný stav predmetných objektov areálu vykazuje tiež vysokú nevyrovnanosť ich zachovania. Oba hlavné objekty prešli viacerými zmenami. Najpodstatnejšími sú spojenie suterénnych priestorov obchodného domu a spojovacej časti, provizórna nadstavba a prestrešenie hornej časti vstupnej rampy spojovacej budovy. Do istej miery je autenticky zachovaná hotelová časť s pôvodnými objemami a konštrukciami, opláštením, čiastočne dispozíciou, izbami, chodbami, okennými a dvernými otvormi. Vstupné a spoločenské priestory však prišli výmenou a devastáciou o podstatnú časť mobiliárov. Opláštenie, izby ani spoločné priestory už nevyhovujú súčasným štandardom a vyžadujú si modernizáciu – konzervovať súčasný stav by bolo neopodstatnené, keďže sú nutné materiálové, dispozičné zmeny, ako aj zmeny zariadenia. Pri takýchto rozsiahlych obnovách sa však stratia všetky hodnoty a pôvodné architektonické detaily, prvky a mobiliár, ktoré vytvárajú jeho historicitu a dokumentačnú hodnotu doby jeho vzniku.

Časť obchodný dom má zachovaný pôvodný výraz exteriéru s travertínovým obkladom, v interieri je zachovaný už len základný priestorový koncept s otvorenou dispozíciou a niekoľko detailov kamenného obkladu. V podstate celé interiérové vybavenie a zariadenie, podhľady, dlažby a ďalšie boli postupne odstránené a vymenené. Stav zachovania jednotlivých častí komplexu je teda rozdielny. Architektonicky hodnotnejšiu časť obchodného domu však nemožno vyňať zo súvislostí a z celkovej kompozície komplexu. Neudržateľnosť pa-

miatkových hodnôt hotelovej časti a premena pôvodného interiéru obchodného domu tak zapríčiňuje z hľadiska pamiatkovej ochrany komplikovanú situáciu celého komplexu a otáznosť jeho budúcej udržateľnosti a uplatnenia v súčasne dochovanom stave.

Problém perspektívy zachovania autentických kvalít a charakteristík týchto objektov, ktoré by sa v prípade vyhlásenia za NKP stali súčasťou pamiatkových hodnôt a tým pádom predmetom ochrany, je pri ich ďalšom funkčnom využití ďalším významným kritériom posudzovania. Ide predovšetkým o nevyhnutné zmeny a výmeny technicky a morálne zastaraných častí a prvkov stavieb, vyplývajúce z nutnej modernizácie predovšetkým hotelovej časti, ale aj obchodnej, ako je napr. zvyšovanie štandardov bývania (zmeny dispozícií, rozmerov izieb, vkladanie sociálnych zariadení a pod. v prípade hotela), alebo zvyšujúce sa nároky na energetickú úspornosť (zateplovanie, výmena okien) a ďalšie požiadavky (klimatizácia a pod.), čo znamená zásadnú zmenu vzhľadu a teda autenticity objektu. Požiadavka zachovania a rešpektovania pamiatkových hodnôt objektov v prípade ich vyhlásenia za NKP je v rozpore s požiadavkami na sfunkčnenie budov a ich modernizáciu v súlade so súčasnými štandardmi.

Z uvedeného vyplýva, že pri akceptovaní nevyhnutnej modernizácie by teda hlavnou architektonickou hodnotou a predmetom ochrany naďalej zostala samotná „figúra“ stavby, objemová skladba a typická neskoromodernistická hmotová kompozícia horizontály a vertikály spolu s výrazom fasád časti obchodného domu so zachovaním travertínových obkladov, systému výkladov, nárožných presklení a zvonkohry a ďalšie. Zachovanie a udržateľnosť týchto hodnôt je však zaistená územnou ochranou objektu, ktorý sa nachádza v pamiatkovej zóne Bratislava – Centrálna mestská oblasť (usmerňovanie hmôt, objemov a exteriérového výrazu nehnuteľnosti v pamiatkovom území v zmysle § 32, ods. 5) až ods. 10) zákona č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov). Prvoradý záujem na zachovaní architektonickej identity komplexu Kamenného námestia musí mať okrem Pamiatkového úradu a Krajského pamiatkového úradu Bratislava, autora diela, profesijných združení Komory a Spolku architektov a ďalších príbuzných odborných inštitúcií, aj jeho súčasný vlastník a v neposlednom rade tiež samotné Mesto Bratislava, ktorého samospráva schvaľuje územný plán a jeho stavebné úrady určujú podmienky v územnom a stavebnom rozhodnutí. Keďže predmetné objekty sú v územnom pláne zóny zaradené medzi významné architektonické stavby, podmienky na ich ochranu sú primerane vytvorené.

Pamiatkový úrad SR zároveň upozorňuje, že nevyhlásenie predmetného komplexu za národnú kultúrnu pamiatku neznamená súhlas s jeho odstránením, či búraním jednotlivých objektov. Súhlasíme s už prezentovanými názormi, že do priestoru Kamenného námestia by mala pribúdať iba kvalitná a hodnotná architektúra. Prihliadnuť treba aj na to, že súčasné vnímanie charakteristickej hmotovo - priestorovej štruktúry komplexu ako celku je značne obmedzené jeho urbanistickou situáciou, okolitý priestor je dlhodobou urbanisticky neriešený. Vnímanie kompozície komplexu, ktoré vyžaduje voľné priestory, sa stiera, chýba pôvodne plánovaný odstup a situáciu navyše komplikuje aj zámer obstať priestor pred budovou (obnoviť pôvodnú uličnú čiaru), čím by sa výsledné solitérne pôsobenie architektúry určenej na vnímanie z dostatočného odstupú úplne potlačilo. Je potrebné pristupovať k celému okruhu problémov riešenia tohto mestského priestoru veľmi zodpovedne, uvážlivo a najmä komplexne. Ako bolo už vyššie uvedené, nie len na pamiatkových orgánoch, ale predovšetkým na samospráve Mesta Bratislavy, príslušných stavebných úradoch a tiež na hlavnom architektovi mesta ako aj ďalších zainteresovaných odborníkoch spočíva úloha, aby budúca existencia objektov súboru obchodný dom – hotel na Kamennom námestí bola riešená na primeranej kvalitatívnej úrovni. Pamiatkový úrad ako aj Krajský pamiatkový úrad Bratislava budú

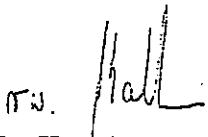
v rámci tejto činnosti jednoznačne presadzovať zachovanie kvalitnej a vžitej zástavby, ako aj celkové skultivovanie a humanizáciu tohto centrálného mestského priestoru Bratislavy.

Preto, aj keď si je Pamiatkový úrad vedomý významu, ktorý komplex obchodného domu a hotela v kontexte modernej povojnovej architektúry predstavuje, zastávame názor, že argumenty proti jeho vyhláseniu za národnú kultúrnu pamiatku skôr prevažujú. Na základe vyššie uvedeného Pamiatkový úrad zotrváva na svojom pôvodnom stanovisku a nezačne správne konanie o vyhlásení predmetných objektov za národnú kultúrnu pamiatku podľa § 15 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.

Pamiatkový úrad sa v ostatných dvoch desaťročiach zaoberal a zaoberá architektúrou moderného hnutia a jej začleňovaním do pamiatkového fondu, čoho výsledkom je vyhlásenie niekoľkých desiatok stavieb medzivojnového obdobia za národné kultúrne pamiatky. V tomto trende sa bude pokračovať i naďalej a Pamiatkový úrad sa v budúcnosti zameria na architektúru povojnového obdobia v chronológii jej vzniku, pričom jedným z kritérií výberu bude naďalej aj istý časový odstup. Tento je dôležitý z viacerých dôvodov, ako napr. dodržanie historicity veci, teda hodnoty veku, ktorú obsahuje už samotné slovo „pamiatka“, ďalej časové preverenie použitých materiálov, technológií a konštrukcie, ako aj hodnoty a skutočnej kvality diela ako aj naplnenie pojmu „alterswert“. Významným kritériom naďalej zostane stav a zachovanie stavieb v požadovanej miere autenticity a ich pamiatkových hodnôt pri ďalšom funkčnom využití, v prípade takého rozsiahleho komplexu aj integrita s prostredím, t. j. hodnota urbanisticko-architektonického diela. V neposlednom rade sa bude prihliadať aj k problému konfliktu zákonov v prípade žijúceho autora (pamiatkový verzus autorský zákon). Popri tomto všetkom samozrejme budeme vychádzať najmä z § 15 ods. 1 v súlade s § 2 ods. 2 zákona 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu, v zmysle ktorého Pamiatkový úrad vyhlasuje za NKP vec, ktorá má pamiatkovú hodnotu.

S pozdravom

Pamiatkový úrad
Slovenskej republiky
Cesta na Červený most 6
814 06 Bratislava

PhDr. Katarína Kosová
generálna riaditeľka

Na vedomie :
Krajský pamiatkový úrad Bratislava